

مجموعه قوانین و حریم‌ها

خطوط انتقال انرژی، راه و راه‌آهن، مخابرات، اراضی زراعی و ملی

تهیه و تدوین:

دکتر رضا بهراملو

(عضو هیئت علمی بخش تحقیقات فنی و مهندسی کشاورزی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و

منابع طبیعی استان همدان، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی همدان، ایران)

مهندس علی حیدر مهربابی

(کارشناس سرپرستی دادگستری استان همدان)

ویراستار:

دکتر قاسم اسدیان

سپهر دانش

۱۳۹۶

سرشناسه

: بهراملو، رضا، ۱۳۴۹-

عنوان قراردادی

: ایران. قوانین و احکام

عنوان و نام پدیدآور

: مجموعه قوانین و حریم‌ها: خطوط انتقال انرژی، راه و راه آهن، مخابرات،

اراضی زراعی، ملی / گردآوری و تدوین: رضا بهراملو؛ علی حیدر مهربانی

مشخصات نشر

: همدان: سپهر دانش، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری

: ۲۸ ص: مصور، جدول.

شابک

: ۹۷۸-۶۰۰-۷۱۸۷-۲۱۰۰

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت

: کتب مه.

موضوع

: کاربری زمین - قوانین و مقررات - ایران

موضوع

: *Land use - Law and Legislation--Iran*

موضوع

: انرژی - انتقال - قوانین و مقررات - ایران

موضوع

: *Energy transfer - Law and legislation--Iran*

شناسه افزوده

: محرابی، علی حیدر، ۱۳۲۴-

رده‌بندی کنگره

: ۱۳۹۶ ق ۹ ب ۳۰۵۶ / *KMH*

رده‌بندی دیویی

: ۳۴۳/۵۵۰۴۳۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۷۶۸۱

انتشارات سپهر دانش

همدان- آرامگاه بوعلی سینا- بلوار خواجه رشید- کوچه رضوی- نبش بن بست نیلوفر- پلاک A3

تلفن: ۰۸۱-۳۲۵۲۰۰۹، نمابر: ۰۸۱-۳۲۵۳۴۲۱۶ / تلفن همراه: ۰۹۱۸۵۰۵۰۲۱۵

پست الکترونیکی: Sepehrlib@yahoo.com آدرس وب سایت: www.Sepehrlib.ir

فروشگاه کتاب الکترونیکی (E-Book): www.taaghche.ir

مجموعه قوانین و ضوابط انتقال انرژی، راه و راه آهن، مخابرات،

زراعت، ملی

گردآوری و تدوین: بهراملو، مهندس علی حیدر مهرابی

ویراستار: دکتر قاسم اسدیان

ناشر: سپهر دانش

چاپ اول: ۱۳۸۳

صفحه آرائی و تدوین: علیرضا شریفی

چاپ و صحافی: چنار

طراحی جلد: تبلیغات آپادانا

نوع کاغذ: ۸۰ گرم

اندازه و نوع (B Lotus 13)

نوع جلد: گلاس ۲۵۰ گرم

قطع کتاب: وزیری

تیراژ: ۵۰۰ جلد

قیمت: ۳۳۰۰۰ تومان

ISBN:978-600-7187-49-4

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
۱	سخن نگارنده
۵	پیشگفتار
۲۱	فصل اول: مجموعه قوانین و آئین نامه های اراضی زراعی و باغی
۴۹	فصل دوم: قوانین و آئین نامه های اراضی منابع ملی
۱۱۹	فصل سوم: قوانین و حریم منابع آب
۱۶۹	فصل چهارم: حریم خطوط هوایی انتقال نیروی برق
۱۸۹	فصل پنجم: مقررات حریم خط لوله گاز در مجاورت ابنیه و تأسیسات
۲۸۱	فصل ششم: مجموعه قوانین و حریم راه و راه آهن
۲۹۵	منابع و مآخذ

پیشگفتار

تعاریف حقوقی

قانون: در معنی اعم شامل مجموعه فوائد حقوقی است که به وسیله قانون گذار مقرر می شود.

تصویب نامه: عروای است که هیئت دولت وضع می نماید.

آئین نامه: مقرراتی که مقامات صلاحیت دار مانند وزیر یا شهردار و... وضع و در معرض اجرا می گذارد.

مقررات: هر گونه اوامری که بصورت قانونی یا تصویب نامه یا آئین نامه یا دستورانی که از طرف مقامات انتظامی و رسمی کشور صادر و ابلاغ منتشر گردیده مقررات نامیده می شود (به معنی عام شامل قانون، تصویب نامه آئین نامه، بخشنامه و هر یک که ضمانت اجرا داشته باشد).

حق: قدرتی که از طرف قانون به شخص داده شده حق نامیده می شود.

ارتفاق: ارتفاق حقی است برای شخص در ملک دیگر

عرف: عملی که اکثریت صنفی از اصناف یا طبقه ای از طبقات یا گروهی از یک اجتماع به طور مکرر انجام دهند و آن عمل مطابق با مصلحت نوعی آن صنف یا آن طبقه یا گروه باشد.

اقرار: عبارتست از دادن اخبار بحق برای کس دیگر بنفع او و بضرر خود یا انباشتن منفی بنفع غیر و به زیان خود.

شهادت: اطلاع از وقوع امری که محسوس به یکی از حواس است در غیر از موارد اقرار.

شهادت دهنده را شاهد و امری که از وقوع آن خبر می دهد مشهود به گویند. که باید از دیدنی ها و شنیدنی ها باشد. بنابر این شهادت در غیر محسوسات اعتباری ندارد. در اصطلاح اخبار از وقوع امور

محسوس به یکی از حواس است در غیر مورد اخبار به حقی به ضرر خود و بنفع غیره زیرا در این صورت اسم آن اقرار است نه شهادت.

جعل و تزویر: عبارتست از ساختن نوشته یا سند یا چیزی دیگر بر خلاف حقیقت یا ساختن مهر و امضاء اشخاص رسمی و غیر رسمی به قصد تقلب و خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردن یا محو یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدم و یا تاخر تاریخ سند نسبت به تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق متقلبانه نوشته‌ای با نوشته دیگر یا به کار بردن مهر دیگری بدونه اجازه صاحب آن و نظائر اینها (به معنی ساختن اسم است که از روی قصد و برخلاف واقع مانند سند مجعل) تزویر مترادف جعل است و در فقه بجای جعل تزویر استعمال می‌شود.

اختلاس: بردن مال دیگری از راه حيله و تقلب (برداشتن مال غیر از راه خدعه). عناصر اختلاس عبارتند از:

الف: مرتکب کارمند دولت یا بانک‌ها، اشخاص اری باشد، فرق نمی‌کند که مأمور رسمی باشد یا نه.
ب: مال منقول یا وجه نقد را که به مناسبت از م و وظیفه‌اش به او سپرده‌اند بردارد.
ج: قصور متقلبانه داشته باشد.

د: عمل به قصد خود کند، صرف قصد کافی نیست.

تخلف: عدم انجام تعهد یا تأخیر در انجام تعهد یا ظهور خلاف تعهد که توصیف شده است، مثل تجاوز مأمور دولت از مقررات اداری در حین انجام وظیفه.
متخلف: کسی است که مرتکب تخلف شده باشد.

جرم: هر فعل یا ترک فعلی که در قانون برای آن کیفر تعیین شده باشد جرم محسوب می‌شود (یا عملی است که قانون آنرا از طریق تعیین کیفر منع کرده است).

مجرم: کسی است که مرتکب جنایت یا جتنحه یا خلاف می‌شود.

متهم: کسی که فاعل جرم تلقی شده ولی هنوز انتساب جرم او محرز نشده است.

محکوم: کسی که بحکم کیفری یا مدنی یا اداری محکوم شده است.

مجازات: مشقتی است که مقنن تحمیل به مجرم می‌کند.

گزارش: در لغت به معنی شرح و بیان است. در اصطلاح عبارتست از شرح و بیان واقعه‌ای با مشخصات زیر:

الف- موضوع مورد گزارش وقوع حادثه‌ای باشد.

ب- گزارش دهنده قبلاً مأمور به تهیه گزارش شده باشد یا سمت او اقتضا کند که گزارش تهیه کند.

ج- مقامی که به او گزارش داده می‌شود مقام مافوق باشد خواه مقام رسمی باشد یا غیر رسمی فرق نمی‌کند که گزارش کتبی یا شفاهی باشد.

گزارش خلاف واقع: هرگونه گزارش مغایر با واقعیت و حقیقت را گویند و هرگونه گواهی خلاف واقع که موجب ضرر شخص ثالث بوده یا آنکه خسارتی به خزانه وارد آورد از ۶ ماه تا ۳ سال زندان مجازات مقصر خواهد شد.

ضابطین: مطابق ماده ۱۹ قانون آیین دادرسی کیفری عبارتند از مأمورینی که مکلفند به تفتیش و کشف جرائم (خلاف و جنح و جناح)، یا اقداماتی که برای جلوگیری مرتکب یا متهم از فرار یا مخفی شدن موافق مقررات قانون باید عمل نمایند.

حریم: واژه حریم دارای دو معنای لغوی و اصطلاحی است که اولی در علم و دومی در فقه و علم حقوق مورد استفاده قرار می‌گیرد. حریم واژه‌ای عربی است و در علم لغت معانی مختلفی برای آن ذکر شده است که در ذیل نقل می‌شود:

پیرامون و گرداگرد خانه و عمارت و ملک که بدان متعلق است

مکانی که حمایت و دفاع از آن واجب است

بازداشت و نهی کرده شده که مس آن جایز نیست

حریم از حرمت و به معنای منع است

قدر مشترک همه تعاریف، حرمت حریم و ممنوعیت دیگران در تسلط و تصرف آن است

حریم در نگاه حقوقدانان و فقها

حقوقدانان و فقها اغلب به بیان معنا و مفهوم اصطلاحی حریم پرداخته‌اند اما غالباً تعریفی از حریم ارائه نداده‌اند. بیشتر فقها در تبیین معنای اصطلاحی حریم به ذکر این نکته که کمال ملک معمور مستلزم وجود حریم است، اکتفا کرده‌اند و حقوقدانان نیز معمولاً تعریف مذکور در ماده ۱۳۶ قانون مدنی را به عنوان تعریف حریم نقل کرده‌اند. برخی از این تعاریف به شرح زیر است:

- حریم مقداری از اراضی ملک است که کمال انتفاع از آن ملک متوقف بر آن است.

- حریم آن مقدار از مساحت‌های مجاور است که برای دوام و بقاء رقبه احیاء شده در اراضی موات عرفاً عادتاً ضروری است و تعیین میزان آن بر حسب تشخیص عرف و خبره است.

- استفاده از برخی املاک، مستلزم این است که زمین اطراف آن مالکیت دیگری درنیاید، یا دست کم تصرفی در آن سودمندانه باشد از ملک را دشوار یا ناممکن سازد. برای مثال، اگر کسی در زمین موات قناتی احداث کند، برای آنکه بتواند از آبی که تامین شده است استفاده مطلوب را ببرد باید آن مقدار از زمین حلقه چاه‌ها را که جریب و سختن خاک آن‌ها لازم است همیشه در اختیار باشد، و دیگران نیز نتوانند قنات و چاه دیگری در آن یکی قنات او حفر کنند. این مقدار از زمین را در اصطلاح «حریم» و حتی را که مالک بر آن دارد «حریم» می‌نامند.

حریم در قانون مدنی

ماده ۱۳۶ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «حریم مقداری از اراضی اطراف ملک و قنات و نهر و امثال آن است که برای کمال انتفاع از آن ضرورت دارد.» این تعریف ابهامات زیادی دارد و منطبق بر تعریف فقها از حریم نیست. در فقه حریم تنها در اراضی موات ایجاد می‌شود با این وجود نویسندگان قانون مدنی با اینکه نسبت به عقیده فقها در ایجاد حریم تنها در اراضی موات آگاهی داشتند لیکن در تعریف حریم به این شرط اشاره‌ای نکرده‌اند.

با این حال به نظر می‌رسد قانونگذار این مسامحه را با مواد دیگری از قانون مدنی جبران کرده و حکم قضیه را طی این مواد روشن نموده است. ماده ۱۳۹ قانون مدنی مقرر می‌دارد: «حریم در حکم ملک صاحب حریم است و تملک و تصرف در آن که منافی باشد با آنچه مقصود از حریم است

بدون اذن از طرف مالک صحیح نیست و بنابراین کسی نمی‌تواند در حریم چشمه و یا قنات دیگری چاه یا قنات بکند ولی تصرفاتی که موجب تضرر نشود جایز است.^۱ از تفسیر این ماده و ماده ۳۰ قانون مدنی که مالک را نسبت به مایملک خود صاحب حق هرگونه تصرف و انتفاع می‌داند چنین برمی‌آید که حریم تنها در اراضی موات ایجاد می‌گردد چرا که نمی‌توان تصور کرد ملکی که در ید مالکانه شخصی قرار دارد، در حکم ملک مالک مجاور باشد.

عناصر حریم

در اکثر کتب فقهی، حقوقی وجود سه عنصر را برای ایجادشدن حریم یک ملک الزامی تلقی کرده‌اند به نحوی که اگر یکی از سه عنصر مفقود باشد حریمی به وجود نمی‌آید.

وجود یک ملک

یکی از عناصر حریم وجود یک ملک است بدین ترتیب که باید ملکی وجود داشته باشد تا مقداری از اراضی اطراف آن که برای کمال انتفاع از آن ملک لازم است حریم آن محسوب گردد که البته در اینجا منظور از ملک، مطلق ملک به معنی املاک است.

وجود زمین موات در مجاورت ملک

دومین عنصر حریم وجود مقداری زمین در اطراف ملک معبر است. گاه قانون مدنی در مورد صفت اراضی اطراف ملک معمور سکوت کرده لیکن به اتفاق کلیه فقهای امامیه و عامه اراضی اطراف ملک باید وصف موات بودن را دارا باشد. کلیه فقها در کتب خود تصریح کرده‌اند حریم را فقط در اراضی موات می‌دانند و تصریح می‌کنند که حریم در اراضی معموره ایجاد نمی‌شود. اما علماء حقوق در این خصوص متفق‌القول نیستند برخی موات بودن را شرط دانسته و برخی آن را لازم نمی‌دانند و حریم را ولو در املاک متجاوره جاری می‌دانند. عمده حقوقدانان سرشناس بر این عقیده هستند که حریم فقط در اراضی موات ایجاد می‌شود و در املاک غیر، حریم رعایت نمی‌گردد. در مقابل، عده‌ای از حقوقدانان معتقدند که حریم در هر زمینی ولو در املاک متجاوره

ایجاد می‌شود. چنین استدلال می‌کنند که اگرچه ماده ۱۳۹ قانون مدنی دلالت بر این دارد که حریم در اراضی موات رعایت می‌شود نه در اراضی معموره، لیکن به تدریج برخی قوانین مانند قانون قنوت ۱۳۰۹، قانون ایمنی راهها و راه‌آهن، قانون حریم دریاچه‌های حادثی در پشت سدها، قانون آب و نحوه ملی شدن آن و تصویبنامه حریم خطوط برق، به تصویب رسیده است که در این قوانین و مقررات، معنای حقوقی حریم تغییر یافته و از آنجا که این قوانین موخر بر قانون مدنی هستند از این رو مفهوم حریم را می‌بایست با توجه به این قوانین و مقررات تفسیر نمود. برخی از صاحب‌نظران نیز قوانین اخیرالذکر را استثنایی بر اصل کلی حق حریم می‌دانند و معتقدند که این موارد استثنایی، قابل تسری به موارد دیگر است.

برخی دیگر نیز استعمال لفظ حریم در قوانین اخیرالذکر را مجازی و ناشی از مسامحه قانونگذار می‌دانند و معتقدند که حریم در قانون مدنی معنی مخصوصی دارد که با معانی دیگری که در سایر موارد نظیر حریم راه و خطوط انتقال به کار گرفته شده است تفاوت دارد و اصطلاح حریم در موارد اخیرالذکر را حق ارتفاق ناشی از حریم قانون می‌دانند و اظهار می‌دارند که حریم به این معنی مطلقاً ارتباطی به ماده ۱۳۶ قانون مدنی نداشته و لفظ حریم صرفاً به صورت مجازی استعمال گردیده است. به عنوان مثال گفته شده است که استعمال واژه حریم در فرضی که یک خط انتقال برق در زمین موات احداث شده و بدین ترتیب، آن قطعه زمین موات، وسایع آن خط احیاء شده باشد، در مورد مقداری از اراضی موات اطراف آن که برای کمال انتفاع و دفع ضرر از آن لازم است، استعمال حقیقی و منطبق بر قانون مدنی و سابقه فقهی است در غیر این صورت استعمال واژه حریم، مجازی بوده و در حقیقت نوعی حق ارتفاق ناشی از قانون است که چندین نوع حق ارتفاق را دربر دارد و آن حق ارتفاق حق العبور، حق ارتفاق فرانبردن و حق ارتفاق نساختن را توأماً دربردارد و قانونگذار با مسامحه آن را حریم نامیده است.

با جمع‌بندی مطالب ذکر شده در این خصوص، به نظر می‌رسد، اگرچه قانون مدنی در مورد ایجاد شدن حریم در املاک متجاوره سکوت کرده است لیکن تقابل مواد ۳۰ و ۳۱ و ۱۳۹ قانون مدنی دلالت بر این دارد که حریم تنها در اراضی موات ایجاد می‌گردد و ایجاد حریم در ملک غیر، منوط

به توافق یا حکم قانون است. ضوابط مقرر در قانون مدنی قاعده کلی و اصل در خصوص حریم املاک است و چنانچه در قوانین دیگر از این اصل عدول شده و حریم در املاک متجاوره پذیرفته شده است فقط در همان مورد خاص به حکم همان قانون خاص عمل می‌شود و در سایر موارد باید به اصل و قاعده کلی رجوع کرد و حریم را فقط در اراضی موات معمول دانست.

وجود رابطه میان کمال انتفاع ملک و اراضی موات مجاور

سومین عنصر حریم این است که وجود زمین حریم برای تکمیل انتفاع ملک معمور ضرورت داشته باشد. ماده ۱۳۶ قانون مدنی این عنصر را به صراحت بیان کرده است و مقرر داشته که حریم قسمتی از اراضی اطراف ملک و قنات و نهر و امثال آن است که برای کمال انتفاع از آن ضرورت دارد. بنابراین برای ایجاد شدن حریم رابطه‌ای که بین ملک و اراضی موات اطراف آن باید وجود داشته باشد عبارتست از اینکه وجود اراضی مجاور برای کمال انتفاع آن ملک ضروری باشد. یعنی انتفاع کامل مالک از ملک احیاء شده صرفاً به شرط به وجود اراضی موات اطراف آن و انجام برخی تصرفات توسط مالک در آن اراضی و استیانت دیگران از اعمال برخی تصرفات در اراضی مزبور باشد.

فلسفه حریم

اغلب فقها و علماء حقوق فلسفه حریم، یعنی هدف و منظور مقنن در تاسیس حقوقی حریم را، همانطور که در ماده ۱۳۶ قانون مدنی ذکر شده است کمال انتفاع مالک می‌دانند و برخی دیگر جلوگیری از تضییع صاحب حریم را فلسفه حریم می‌دانند و برخی دیگر نظام بینابین را انتخاب کرده‌اند و با توجه به نوع حریم هم کمال انتفاع و هم دفع ضرر را فلسفه حریم تلقی نموده‌اند بدین ترتیب که در حریم درجه اول فلسفه حریم را کمال انتفاع و در حریم درجه دوم جلوگیری از ضرر را فلسفه حریم ذکر کرده‌اند.